

Het landschap bestudeer je van groot naar klein, niet andersom

Interview met Ies (Prof. Dr. Ir. I.S.) Zonneveld

We hebben afgesproken in de lounge van een hotel vlakbij het station in Enschede. Ies (81) arriveert per fiets. Beantwoording van de elf vragen die we hem voorleggen geeft hem de mogelijkheid om zijn gedachtegoed en ervaringen met ons te delen. Stiekem hopen we dat hij door sommige vragen in verlegenheid wordt gebracht. Als dat al zo is, is dat niet af te lezen aan grote aarzelingen of stiltes: het interview neemt dik drie uur in beslag en niet vanwege de lengte van de vragen. Ies is een verklaard tegenstander van *one-liners*; onze eerste weergave van het gesprek wordt door hem uitgebreid van nuances en toelichtingen voorzien.

Je bent ooit lid geweest van een groep waar onder andere ook Sicco Mansholt, Frans Vera en de gebroeders De Zeeuw in zaten, die zich boog over natuurvraagstukken in relatie tot boerenbeheer. Maar wat is landbouw nog in dit land? De Nederlandse boer stopt, emigreert, intensiveert of bouwt kassen. Minister Veerman trekt zijn handen steeds meer van de landbouw af en ecologen betwijfelen de zin van beheersovereenkomsten. Wat blijft over van ons mooie agrarische landschap en wat moeten we er verder mee?

“Natuur: datgene wat zich aanpast aan de al of niet door mensen gecreëerde omgeving, ontstaat en zich handhaaft, komt ook voor in cultuurlandschappen. Een groot deel van onze diversiteit aan planten en dieren stamt uit het negentiende-eeuwse agrarische landschap. Dat landschap wordt overigens ook gewaardeerd vanwege het landschapsbeeld en de cultuurhistorie. In de meer moderne landbouwpraktijk is eveneens plaats voor natuur, zij het in mindere mate en met sterk aangepaste organismen. Een cultuurlandschap is een weerspiegeling van de maatschappij; de bevolking bepaalt bewust of onbewust hoe het er uit ziet. Dat kan meer afwijken van het pure materialistisch gedicteerde beeld naarmate er draagvlak en geld is voor een andere, meer sociale, esthetische of zelfs ethisch onderbouwde vorm.”

“Mijn inbreng in de discussies van genoemde groep was het pleidooi voor een nieuw landschapstype op marginale landbouwgronden met minimale kosten van onderhoud en

beheer. Ik noemde dat ‘nieuwe natuur’. Dat is puur spontane ontwikkeling van natuur, ongeacht het resultaat op bijvoorbeeld heideontginningen uit de eerste helft van de vorige eeuw of gedegradeerde veenontginningensgronden. ‘Nieuwe’ natuur dus in tegenstelling tot peperdure ‘natuurbouw’ (natuurtechnische milieubouw) die streeft naar herstel van ‘oude (semi-)natuur’ die daar in de negentiende eeuw geweest zou zijn zoals heide, blauwgrasland, et cetera.”

“In de steeds zeldzamer wordende gebieden waar het negentiende-eeuwse agrarische landschap nog min of meer aanwezig is, moeten we die oude toestand zo mogelijk handhaven. De beste oplossing is om de boeren van rijkswege een basisinkomen te geven, dat aangevuld kan worden met eigen ondernemerschap. De veenweiden zijn een bijzonder geval. Ze worden agronomisch geleidelijk aan marginaal. Het is echter misschien wel het gekste landschap op deze wereld met eerst een korte fase van bouwland en daarna, vanwege de inklinking, weiland. Dit landschap is reeds eeuwen onveranderd en moeten we behouden, alleen al uit cultuurhistorische overwegingen, maar vooral ook om de natuur en de landschapswaarde.”

De wereldmarkt regeert en de steun aan de boer wordt afgebouwd. Hoe verhoudt zich dat met de wens om het landschap te onderhouden? Dan moet er juist wel geld naar de boeren.

**AAT BARENDREGT &
JAN KLIJN**

Dr. A. Barendregt Faculteit
GeoSciences, Universiteit
Utrecht, Postbus 80115,
3508 TC Utrecht
a.barendregt@geo.uu.nl

Dr. J.A. Klijn Alterra, Postbus
47, 6700 AA Wageningen

CV Prof. Dr. Ir. I.S. Zonneveld

- 1924 Ies Zonneveld wordt op 4 december 1924 in Alphen aan den Rijn geboren.
- 1943 Hij slaagt voor het HBS B examen.
- 1943-1945 Ies duikt onder in de Biesbosch om de Arbeitseinsatz te ontlopen, doet mee aan verzetsactiviteiten, leert zijn toekomstige vrouw kennen en raakt gefascineerd door de Biesbosch.
- 1945-1951 hij studeert bodemkunde, vegetatiekunde en plantenfysiologie aan de Landbouw Hogeschool in Wageningen.
- 1946-1997 Tijdens zijn studie begint Ies de Biesbosch te bestuderen. Hij zal daarmee doorgaan tot ver na zijn emeritaat. De resultaten zijn gepubliceerd in "De Biesbosch een halve eeuw gevolgd", uit 2000.
- 1951-1963 in dienst van de Stichting voor Bodemkartering doet Ies zijn promotieonderzoek in de Biesbosch. Wegens naoorlogse bestedingsbeperkingen kan de dissertatie niet gedrukt worden en vindt de promotie pas in 1960 plaats. Na zijn Biesbosch onderzoek richt hij de afdeling Vegetatiekartering van de Stichting voor Bodemkartering op en karteert hij akkers en naaldbossen.
- 1963-1966 voor de FAO maakt Zonneveld een overzichtskartering van Noordwest Nigeria.
- 1966-1989 Zonneveld keert terug naar Nederland en gaat voor het ITC in Enschede (nu: International Training Centre for Aerial Survey) werken waar hij een afdeling Integrated Survey opricht. In 1968 wordt hij benoemd tot hoogleraar. Hij doceert ook in Wageningen en doet veel *consultancy* in het buitenland. Zonneveld is de eerste voorzitter van de *International Association of Landscape Ecology* (IALE) en zit in die hoedanigheid het 'Veldhoven' congres uit 1981 voor. In 1989 gaat hij met emeritaat.
- 1989-heden Zonneveld publiceert veel over landschapsecologie en houdt zich als lid van de Milieucommissie van Buitenlandse Zaken bezig met ontwikkelingssamenwerking. Ook met de Biesbosch blijft hij zich bemoeien als lid van de commissie BIO (Biesbosch Inrichting en Onderzoek).

(Een uitgebreide en geïllustreerde versie van Zonnevelds CV is te vinden op de DVD).

"Er is thans weinig ruimte voor een nationaal landbouwbeleid binnen de Europese Unie. Daar is wel alle aanleiding toe, want de ruimtelijke positie van Nederland is economisch en landschapsecologisch bijzonder. De natie is ontstaan in het estuariumlandschap van grote rivieren (Rijn, Maas en Schelde), slagaders van het Europese economische relatiestelsel. Het zoetwater getijdengebied is sinds twee millennia de bakermat van de Nederlandse waterbouw en inpolderingen, maar ook van handel en trans-

port. Het gebied droeg eraan bij dat Nederland voorop liep bij de ontdekking en koloniale ontwikkeling van de wereld. De zorg voor natuur en landschap, ter wille van de levende natuur zelf en van de leefomgeving van zijn bewoners, moet tegenwicht bieden aan de al te dominante 'ontgroening' van ons land. Er is zelfs een economisch motief: een fraai landschap is goed voor het industriële vestigingsklimaat en de recreatiesector. De onderhouders van dat landschap, zowel boeren als natuurbeschermers,

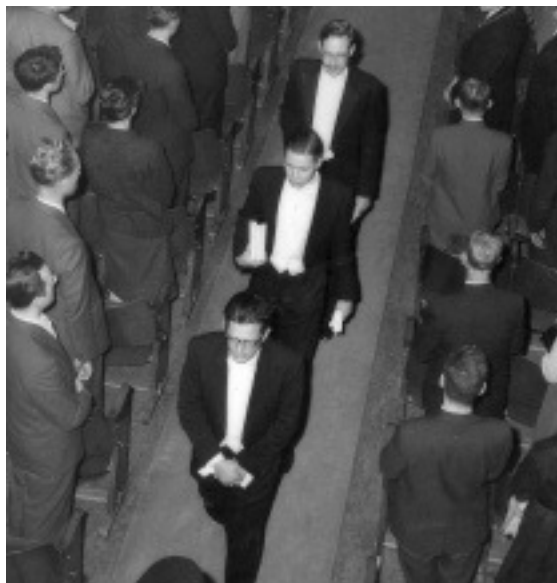
hebben daarom het recht mee te profiteren van de welvaart.”

“Niet alles kan of geeft evenveel rendement. Voor Schiphol, denk ik, moet de Haarlemmermeer, binnen bepaalde milieueisen, dan maar grotendeels worden opgeofferd. Met het reeds oude, maar nu gelukkig weer herleeftde principe van ‘Ruimte voor de Rivier’ heeft de open groene ruimte een belangrijke extra bestaansvoorwaarde gekregen tegenover urbanisatie. Ruimte voor periodieke waterberging kan samen gaan en dus delen in de kosten met natuurbehoud. Er is vraag naar groene open ruimte rond de nog steeds groeiende steden. Ook op het wat verder van de steden liggende platteland zijn mengvormen van recreatie en landbouw al een belangrijke economisch bestaansbron.”

“Een hoog niveau van welvaart is nodig om een gevaarlijke ontwikkeling, de stijging van de zeespiegel, het hoofd te bieden. Waterbouwkundige ingrepen kunnen nooit bekostigd worden door landbouw alleen. Het zal moeten komen van hoogwaardige handel en industrie. De mij hier gestelde vraag, kan nationaal via de geschetste verbanden worden opgelost. Maar dan zal een grote inspanning nodig zijn om één en ander in Europees verband te regelen, omdat de verhoudingen en regelgeving daar heel anders kunnen liggen. Dat is iets voor economen en juristen om uit te zoeken, maar ook voor disciplines als landevaluatie en sociale aspecten van het landgebruik.”

Voel je jezelf meer verwant met de stroming van de zelfredzame of van de beheerde natuur? Grote grazers en het komt vanzelf wel goed en zo niet, dan vinden we ook dat mooi, tegenover, extensief beheer van semi-natuurlijke systemen ten behoeve van bijvoorbeeld grutto's en orchideeën?

“Het grote misverstand over wat ik destijds propageerde met mijn ‘nieuwe natuur’ is, dat het niet om of/of gaat. Beide zijn zonder meer noodzakelijk.

“De bul is binnen! Op weg naar de receptie. Wageningen 1960.” (Zonneveld, zie DVD)

Destijds voerde ik aan dat verwildering zou leiden tot eindelijk bos. Dat leek en lijkt mij niet wenselijk voor grote gebieden met een dichte bevolking, die bovendien gewend is aan open landschappen. Overwegende dat dit land minstens vijf millennia min of meer open is gehouden door runderen en paarden en later tevens door schapen en geiten, stelde ik voor om die beesten aan de nieuwe natuur, liefst als (semi)wilde rassen, toe te voegen. Wat voor vegetatie er dan ontstaat laten we geheel over aan de natuur; slechts de intensiteit in begrazing wordt gevarieerd. Ook brand kan een functie hebben. ‘Wildernis’ geeft dan een weerslag van het huidige stelsel van klimaat, bodem en water en de invloed van de grazers. Die grazers wil ik met name inzetten op af te stoten marginale landbouwgronden waar de oude natuur toch al geheel verdwenen is en alleen tegen hoge kosten terug ‘gemaakt’ kan worden. En daarnaast in daarvoor geschikte grootschalige reservaten met een van nature al robuustere structuur. Grote vraagtekens zet ik bij de kustduinen, want die zijn geomorfo-

logisch mede door konijnen ‘gemaakt’ en later ook door hen beheerd, fijnzinniger dan paard en rund dat kunnen. Uiteraard wil ik geen ‘nieuwe natuur’ in bestaande vaak kleinschalige natuurreservaten, waar het beheer terecht gericht is op fijnzinnige ecologische processen en organismen die in een eeuwenlang proces aangepast zijn aan een milde cultuurinvloed. Bijvoorbeeld weidevogels moeten in het centrale veenweidegebied gestimuleerd blijven worden.”

Voor de Biesbosch wordt in de meest recente plannen een gedeeltelijk herstel van het oorspronkelijk karakter, inclusief waterberging, nagestreefd. Als de Haringvlietsluizen open gaan, zal het zoetwater getijdengebied weer via een brak getijdengebied met de zee in verbinding staan. Is de cirkel voor jou dan rond, of is herstel niet meer mogelijk?

“Het gaat daarbij om twee dingen: enerzijds om herstel van de zoetwater getijdennatuur, anderzijds om de positie van de bewoners en hun bezigheden. Eens was het zoetwater getijdengebied de bakermat van de Nederlandse cultuur. Die nam zo’n vlucht dat daardoor de natuur nagenoeg verdween. Dankzij de Sint Elizabethsvloed kon de natuur zich over een aanzienlijk gebied weer herstellen. De mens bleef actief en ontwikkelde er de laatste vijf eeuwen aangepaste vormen van gebruik: riet- en griendcultuur en redelijk intensieve landbouw in bedijkte polders. Dat landschap van natuur en cultuur werd de laatste eeuw drastisch aangetast door steeds hogere dijken en uiteindelijk het afknippen van de getijdengolf. De aan de natuur aangepaste culturen werden economisch minder rendabel en het gebied dreigde zelfs de laatste specifieke functie te verliezen: buffer voor gevaarlijke hoogwaterstanden. Intussen is het tij gekeerd.”

“Een deel van de te ver doorgesloten vermindering van de buffercapaciteit moet worden teruggedraaid. Dat terugdraaien behelst het verlagen van bedijkingen en het

verwijderen of op terpen herbouwen van boerenhoeven die amper een eeuw geleden zijn gebouwd op land beneden de hoogwaterlijn, ondanks de officiële aanwijzing als buffergebied. Dat is een ernstige sociale ingreep in het leven van sommige boeren aan wie beloofd was dat ze via hoge bedijking en ruilverkaveling eindelijk op ‘normaal’ bedijkt veilig land zouden leven. Het herstel van alle fouten gemaakt door een vorige generatie bestuurders brengt ze nu weer terug in de oude onzekere toestand. En de kapitaalvernietiging die met de ingreep gepaard gaat...”

“Dan de vraag of de cirkel nu rond is. Voor de boeren in de Noordwaard in ongunstige zin, want de verkregen veiligheid wordt teniet gedaan. Voor de griend- en rietcultuur is er geen weg terug, ze zijn verleden tijd. De visserij kan na heropening van het Haringvliet wellicht een aanzienlijk herstel tegemoet zien door de terugkeer van trekvisserij als elft, fint en zalm, wanneer deze vrij naar hun paaiplassen kunnen zwemmen. Het wordt nog mooier als de waterkwaliteit verder herstelt.”

“Voor de zoetwater natuur kan van een redelijk herstel gesproken worden als het getij weer toeneemt tot circa één meter, de helft van wat het een halve eeuw geleden was. Hoeveel extra natuur er nieuw ontwikkeld kan worden in relatie tot Ruimte voor de Rivier, is nog niet geheel te overzien. Dat kan niet ongelimiteerd. Natuurlijke bosontwikkeling en zelfs hoge ruigte en riet lijken beperkt te moeten worden vanwege de afvoereisen. Laag grasland, waar naar gestreefd wordt, kan een natuurwaarde hebben, maar die moet nog blijken. Kortom, de ruimte die voor de rivier wordt vrijgemaakt zal zeker niet voor honderd procent natuurdoelen kunnen realiseren of oude culturen doen herleven. Als kenmerkende soorten hebben we onder andere de spindotter, driekante bies en heen. Deze komen echter alleen voor in het hoog dynamische, steeds veranderende milieu van de laagst gelegen slikken, alleen bij laagwater droogvallend, de eigenlijke oer-Biesbosch van weleer. Nieu-

“Boven de Poolcirkel, eerste wilderniservaring. Zweeds Lapland, kandidaatspraktijk Wageningen, 1947.” (Zonneveld, zie DVD)

we geulen zouden dus breed en ondiep moeten zijn met veel ruimte voor aan- en opslibbing en glooiende oevers. Het idee om zo veel mogelijk ruimte in de breedte voor de boeren te behouden en de ruimte van de rivier in de diepte te zoeken – in diepe bakvormige geulen, tevens bevaarbaar voor de watersport – is daarmee strijdig.”

Je was één van de eersten die aandacht vroeg voor lichtvervuiling. Onderzoek en beleid zijn daar nu mee bezig. Heb je momenteel een onderwerp dat over 25 jaar serieus genomen gaat worden?

“Ja, de ontwikkeling van ‘Ruimte voor de Rivier’ tot ‘Leven met Water’! We moeten echt leren leven met water en wateroverlast. Wateroverlast kunnen we niet tegenhouden. Het is een geologisch probleem waar we slim mee om moeten gaan. Ik heb in de Derde Wereld zulke slimme gebruiksvormen gezien, maar die wilde men vervangen door onze inpoldering en waterbeheertradities. Onze ingenieurs werkten daar graag aan mee. Toen ik rond 1960 in Thailand was, trof ik nog duizenden hectares redelijk productieve rijstbouw aan op periodiek overstroomde gronden. De boeren met hun karkouwen huisden in paalwoningen. Tegenwoordig wordt dat primitief genoemd. Maar zou dat eeuwenoude systeem van leven met het wassende en dalende water op den duur toch niet duurzamer zijn? In

Bangladesh heb ik gewaarschuwd tegen hoge bedijking, zeker in het getijdengebied. Gelukkig vond de lokale regering dat ook geen goed idee. Maar de jonge, in Nederland opgeleide, ingenieurs wilden ons Deltaplan kopiëren: niet voor één Ooster- en Westerschelde, maar voor wel tien tegelijk en niet voor bescherming tegen vijf meter stormvloed zoals in Nederland maar tegen tsunami’s en stormvloeden van tien meter. Dat kan gewoon nooit. In het rustiger achterland van Ganges en Brahmaputra wilden ze ook met dijken aan de gang tegen overstromingen. Sommige Delftse ingenieurs werden boos als ik als Wageningen aanraadde systemen te verzinnen als vroeger in Thailand, maar dan anders. Het hoofdprincipe zou moeten zijn dat je gebieden waar je het water niet absoluut keert, inricht op een leven met het water. Dus woonhuis, stal en bedrijfsruimte zet je hoog en droog of maak je drijvend en het land richt je in voor culturen die tegen tijdelijke of zelfs permanente overstroming kunnen.”

“In Nederland kunnen we niet meer helemaal terug. Maar in de grote tropische delta’s, waar nog geen gigantische en onomkeerbare kapitaalsinvesteringen hebben plaatsgevonden, kan je de natuurlijke ontwikkeling van de vloedvlakte in gang houden. Zelfs in Nederland gingen stemmen op voor acceptatie van incidentele overstroming en

Foto **Barend Hazeleger**,
www.bvbeeld.nl
Ies Zonneveld tijdens de
opname van Kerend tij.

slimme aanpassingen daaraan. Alles wat men daar mee bespaart op dijkanaanleg, kan bijvoorbeeld belegd worden in een calamiteitenfonds. Helaas, voor het behouden van onze grote cultuurcentra in het lage land die nu al meters beneden de zeespiegel liggen, komt dat inzicht te laat. De laagste lege plekken in het lage land moeten we reserveren voor waterberging en snel vol kunnen laten lopen. Verder zullen we voort moeten modderen.”

Je hebt al wat meegemaakt aan reorganisaties van ministeries en diensten en aan decentralisatie en deregulatie. Wat is de meest stompzinnige en wat de meest zegenrijke ontwikkeling geweest voor natuur en landschap?

“Je moet weten dat natuur en landschap vroeger bij het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschap zat, daarna bij Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM). Nu zit het bij Landbouw. Natuurbescherming en PvdA voorman Jonkheer Van der Goes van Naters zei altijd dat natuurbescherming een culturele daad is, een kwestie van Cultuur met een grote K, zoals het toen gespeld werd. Landbouw is geen culturele maar een economische activiteit en zou dus niet goed samen gaan met natuur en landschap. Lubbers was het gekibbel in de ministerraad tussen de vertegenwoordigers van CRM en Landbouw beu en vond dat die discussie maar binnen één ministerie gevoerd

moest worden. Wij waren natuurlijk erg beducht voor die overgang naar Landbouw, maar dat viel achteraf toch mee. CRM was destijds organisatorisch een soft ministerie; bij LNV zat meer macht en daadkracht. De EHS werd een groot succes, mede omdat deze onder een krachtig ministerie viel dat door de economische achteruitgang van de landbouw en de omvorming tot ‘groen’ meer begrip kreeg voor natuurzaken. Uiteindelijk moeten we wel toewerken naar een ministerie van Groene Ruimte waar natuur, landbouw en recreatiebeleid geïntegreerd worden.”

“Op het moment is er een sterke neiging tot decentralisatie. Het natuurbeleid wordt meer en meer doorgeschoven naar de provincie en zelfs naar de gemeente. Dat is een groot probleem. Hoe kan je van de dorpskruidenier verlangen dat hij, over de grenzen van de lokale belangen heen, kijkt naar de algemene doelstelling voor natuur? Daar geloof ik niet in. Op gemeenteniveau horen plaatselijke belangen te domineren en zeker niet zoiets moeilijks als natuur.”

Welke landschapsecologische plank heb je in jouw loopbaan grandios misgeslagen?

[Of het nu schaamte of bescheidenheid is, voor de eerste keer in dit gesprek blijft het even stil. Maar dan komt het hoge woord er uit:]

“Ik heb voorspeld dat de laaggelegen gebieden in de Biesbosch na het wegvallen van het getij overdekt zouden worden met een vegetatie bestaande uit biezen. De werkelijkheid is dat juist de biezen de dynamiek van het getij met afwisselend opslibbing en erosie kennelijk nodig hebben, in ieder geval beter verdragen dan een gering fluctuerende waterstand. Zomervraat van de grauwe ganzen en vraat door de inmiddels massale populatie knobbelzwanen spelen daarbij een grote rol. Voorspellen blijft dus een moeilijk proces.”

Geloof je de mathematische modellen en GIS (geografisch informatiesysteem) manipulaties, of heb je meer vertrouwen in veldkennis en expert judgement?

“Ik ben net te laat geboren om goed met computers te werken, maar ik had wel modellen willen gebruiken. Biologen werken vanouds met het *black box* begrip zoals ‘de soort’ waarvan ze allerlei eigenschappen hebben leren kennen, zonder de precieze fysiologische processen nog in detail te doorgronden. Ik benader het landschap ook zo. Voor betere kennis moet die *black box* doorzichtig gemaakt worden. Een modelbenadering biedt daarvoor een ideale methode die ik op mijn manier in het begin ook heb trachten te benaderen, onder andere via grafische voorlopers van de *multivariate* analyse. Maar veldkennis en daarop gebaseerd *expert judgement* zijn absoluut noodzakelijk. Ik heb de indruk dat de computertechniek jonge landschapsecologen – vooral de middelmatige – zo in beslag neemt dat ze onvoldoende geconcentreerd zijn op het beleven van de veldsituatie.”

“GIS heb ik in het oerstadium meegemaakt. GIS werd toen vooral gepropageerd als een hulp om het landschap te leren kennen vanuit de onderdelen die je met deze methode kon integreren. Dat beschouw ik als vloeken in mijn ‘pragmatische holistische karteringskerk’. Ik ben opgevoed binnen de landschappelijke bodemkunde van Edelman, groot geworden in het gebruik van *remote sensing* methoden en tenslotte praktiserend cartograaf. Dat zijn drie dis-

ciplines waar het principe ‘van groot naar klein, niet andersom’ heilig is. Je begint dus bij het landschap. Daarover wordt een idee gevormd (*via remote sensing*) en daarbinnen probeer je landschapseenheden te ontdekken. De grenzen daarvan leid je uit dat landschap zelf af. Dat alles doe je voordat je de afzonderlijke attributen incorporeert.”

“Zeker heb ik de GIS enthousiast begroet en via toepassing mede helpen ontwikkelen. Het is een machtig instrument om via automatische cartografie bestaande kaarten te combineren en afgeleide kaarten te produceren. Dat spaart tijd. Waarnemen met achtergrondkennis is dan belangrijker dan rekenen. Voor mijn karteringen keek ik overigens niet op een meter of wat. De onderlinge relaties van milieufactoren binnen die landschapseenheden doen er veel meer toe. GIS gebruikte ik voornamelijk als middel om landschappen in de hoofdattributen (bodem, vegetatie, reliëf, wateraspecten) te ontleden. Vaak wilden klanten liever een aparte bodemkaart of een *single value* kaart in plaats van één waarop per legenda-eenheid landschap, bodem en vegetatie was beschreven.”

De Nederlandse landschapsecologie had een wereldnaam en heeft die in veler (buitenlandse) ogen nog steeds. Is dat verdiend?

“Nederland had en heeft nog steeds een leidende rol. Daarom moet ook de WLO overeind blijven. We hebben een behoorlijke wetenschappelijke basis, zijn praktisch, beleidsgericht met korte lijntjes naar het onderzoeksbeleid en zijn tenslotte ook aardig kosmopolitisch. Dat zijn voordelen. Op een bepaald moment zijn de Amerikanen gekomen en hebben hun interpretatie van landschapsecologie gegeven. Ik vond dat aanvankelijk een soort oppervlakkige ‘*patternology*’. Sommige Amerikanen begrepen in het begin niet erg veel van de Europese opvattingen over landschap. Maar het huwelijk tussen het ‘pragmatische holisme’ van Europa en de beperktere concentratie op het patroon van de Amerikanen is toch heel vruchtbaar

gebleken. Goed dus dat ze er via Veldhoven (zie CV Zonneveld, red.) bij kwamen.”

Ons vakgebied onderzoekt de relaties in het landschap als systeem. Is die rol door andere disciplines overgenomen of heeft de landschapsecologie nog een stralende toekomst?

“Uit mijn openingsrede van het Veldhovencongres in 1981 blijkt dat ik het samenbindend karakter van de landschapsecologie als transdisciplinaire wetenschap minstens even belangrijk vind als het bestaan van een eigen multidisciplinaire superdiscipline. Ik ben collega Zev Naveh overigens nog steeds dankbaar voor dat woord ‘transdisciplinair’. Ik heb bij verschillende gelegenheden duidelijk gemaakt dat ik voorstander ben van het aanstellen van leerstoelen in de landschapsecologie, maar niet van een eigen afstudeerrichting. Op het ITC werd ik rond 1966 aangesteld om aldaar de zogenaamde ‘Integrated Survey of Natural resources’ in het onderwijs en onderzoek in te voeren. Daar en elders is mij gebleken dat landschapsecologische aspecten ‘van nature’ thuis horen in disciplines als bodemkunde en vegetatiekunde, om nog maar te zwijgen van het complex ruimtelijke wetenschappen dat men vanouds geografie noemt. Ik nam waar en ervoer, zowel op het ITC als aan de Universiteiten van Utrecht en Wageningen, dat binnen disciplines eerder een vrees voor concurrentie wordt opgeroepen dan initiatieven ontstaan om de eigen discipline mee te laten spelen onder de transdisciplinaire paraplu. En dat laatste is toch de grote kracht van de landschapsecologie: stimuleren dat vakgebieden van uit hun eigen aard landschapsecologisch denken, doen, toepassen tot stand brengen en in gang houden. Wat mij betreft moet de landschapsecologie nu vooral verbreden in de richting van mensen. Onze landschappen zijn immers cultuurlandschappen in een druk deel van de wereld. Zij zijn er dus door en voor mensen. Dat houdt verbreding in met bijvoorbeeld sociologie en economie.”

Je hebt in de afgelopen 80 jaar wel een paar keer de wereld rond gereisd. Waar had je willen blijven?

“Inderdaad heb ik alle belangrijke hoofdlandschapstypen van de wereld gezien en beleefd. Toch heb ik nergens permanent willen blijven. Mogelijk werkt het machtigste zoölogische instinct, het territorium instinct, bij mij extra sterk. Dat is naast biologisch ook sterk cultureel bepaald. Ik heb altijd vierdimensionaal willen leven, niet alleen in de ruimte dus, maar ook in de tijd: verbonden met het verleden en gericht op de toekomst. De naam Zonneveld gaat terug tot het landgoed Zonneveld gelegen op de kleigronden van de Oude Rijn nabij Valkenburg. Alleen de dertiende-eeuwse slotgracht is er nog. Kennelijk waren mijn voorouders horigen, want de kasteelheren heetten natuurlijk Van Zonneveld of Van Sonneveld. Zeven eeuwen leefden die mensen in en langs het estuarium van de Rijn. Aan moeders kant wijst de naam Figuee op een geheel andere afkomst: een mengsel van Mediterrane (Portugese), Keltische en Saksische afkomst, waaronder Hugonoten en eventueel andere asielzoekers of avonturiers. Dat typeert de bevolking van een estuarium. Behalve voor zand en bagger is het de verzamelpunt voor mensen van allerlei herkomst. Ik voel me daarom in dit zowel historisch als landschapsecologisch meest merkwaardige land ter wereld, ondanks alles wat tegen mijn zin gebeurt, nog steeds goed thuis.”

“Ik ben bezeten van echte natuur en wildernis en heb die overal ter wereld gezocht. Niettemin is mijn lievelingsvogel de Grutto waarvan er in mijn jonge jaren tienduizenden voorkwamen in het toen nog gave weidelandschap bij Alphen aan den Rijn. Een cultuurvolger nota bene, zoals Frans Vera hem betitelt. Maar eigenlijk is dat ook wel weer passend. Een cultuurvolger ben ik zelf per slot van rekening ook.”